

ORALITAT I ESCRITURA: DUES CARES DE LA COMPLEXITAT  
DEL LLENGUATGE, DE JOSEP M. CASTELLÀ LIDÓN  
BARCELONA: PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT, 2004  
(178 PÀGINES)

Per M. Teresa TURELL

**O**ralitat i Escriptura: dues cares de la complexitat del llenguatge, de Josep M. Castellà Lidón, és una proposta molt original de tractament de les nocions d'oralitat i escriptura, dues formes complementàries de practicar el llenguatge, aquesta capacitat humana que en teoria, només en teoria, ens fa més humans.

M'ha semblat adient ressenyar aquesta obra al voltant de la seva originalitat, el seu interès i rellevància —i no només per als lingüistes—, el contingut i, també, el rigor emprat en l'argumentació dels temes tractats.

No hi ha massa obres entenedores en català que tractin aquesta convivència complementària entre l'oral i l'escrit; per tant, d'entrada aquest llibre representa una contribució important a la lingüística general, per bé que es planteja tractar de prop la naturalesa del llenguatge des de la descripció del català oral i escrit. Aquest llibre ens recorda aportacions importants sobre el tema en altres llengües, com, per exemple, l'obra sobre l'anglès *Variety in Contemporary English*, d'O'Donnell i Todd (1980), la qual ha representat un punt de referència no només per a la lingüística anglesa, sinó també per a la lingüística general. En aquest sentit, doncs, l'obra de Josep M. Castellà pot ser d'interès per a estudiosos del català, per als lingüistes interessats en la lingüística contrastiva i també per a ensenyants preocupats perquè els seus alumnes puguin copsar que el llenguatge i les llengües no són monolítiques, que no hi ha una relació unívoca entre

les formes i les funcions del llenguatge, sinó que aquesta relació és més aviat *polièdrica* —per emprar les paraules de la contraportada del llibre—, i que els parlants i els escriptors d'una llengua disposen d'un *continuum* entre l'oral i l'escrit per poder posar en pràctica el que configurarà un repertori lingüístic i una actuació determinada en situacions comunicatives diverses.

Després d'una breu presentació, l'obra que ressenyo comença amb una aproximació històrica a la relació entre oralitat i escriptura sota els paràmetres de la lingüística sistèmica de Halliday (1985, 1990), i les aportacions més recents dels lingüistes interessats en la caracterització dels registres, gèneres i textos en el marc de la lingüística de corpus, com Biber (1995), entre d'altres. A partir de la consideració de la noció sociolingüística de *registre*, l'autor la contrasta amb les nocions de *canal* i *mode*, i alhora posa en evidència les correlacions existents entre *registre*, d'una banda, i *gènere* i *tipus de text*, de l'altra. Aquesta primera part del llibre acaba amb una referència a la complexitat lingüística en llengua oral i llengua escrita, que servirà a l'autor per situar els paràmetres a partir dels quals realitzarà el contrast entre aquests dos modes que es complementen dins del llenguatge: la densitat lèxica, la composició oracional i la connexió textual.

A continuació l'autor presenta la recerca empírica que li permetrà confirmar les hipòtesis formulades, definint i il·lustrant els recursos lexicals, sintàctics i textuals de tres gèneres de discurs en català: la conversa quotidiana, la prosa acadèmica i la classe magistral. Cal destacar el rigor argumentatiu amb què l'autor presenta la seva anàlisi d'aquests tres aspectes: a) la densitat lèxica, observada en l'estil més nominal o més verbal d'aquests tres tipus de gèneres, b) la composició oracional, vertebrada a partir de l'ús que es fa de la coordinació i/o subordinació en cadascun d'aquests gèneres, i, finalment, c) la connexió textual, tenint en compte l'ús, o l'abús, dels connectors textuals, els omplidors i les interjeccions connectives.

La darrera part, dedicada a les conclusions, presenta un resum molt sistematitzat de «les grans línies que s'han dibuixat en aquesta recerca»: a) la correlació entre llengua oral i estil verbal, d'una banda, i entre llengua escrita i estil nominal, de l'altra; b) l'organització de «la informació basada en la *integració* o l'*empaquetatge* al voltant dels noms, en estructures sintagmàtiques i clàusules llargues i molt jerarquitzades» (pàg. 159), en el cas de l'escriptura, i la confluència de les idees «amb més *mobilitat* i *flexibilitat*, amb més repetició i amb una estructura en sintagmes i en clàusules més breus» (pàg. 159), en el cas de l'oralitat; c) la distribució similar de l'ús de *construccions de subordinació* en llengua oral i escrita, però en canvi l'ús preferent de subordinació en llengua escrita si es té en compte el nombre total de clàusules, i, finalment, d) la correlació entre llengua escrita i *composició oracional*, d'una banda, i entre llengua oral i *connexió textual*, de l'altra.

El valor afegit d'aquest llibre és que porta a terme la recerca fent ús d'una sèrie de corpus recollits per l'autor. L'anàlisi proveeix el lector d'una visió horitzontal

dels paràmetres que configuren l'oralitat i l'escriptura, és a dir, la densitat lèxica, la composició oracional i la connexió textual. Hauria estat interessant haver aprofundit en la caracterització específica d'algun d'aquests paràmetres —o millor, de tots— a partir del tractament vertical quantitatiu, és a dir, exhaustiu, d'alguna de les variables que defineixen la densitat, la composició i la connexió, per tal de demostrar-ne la significació real. El cànon que hem de pagar en fer ús de la lingüística de corpus és que ens obliga a tractar els corpus estadísticament. No obstant això, aquesta petita objecció metodològica no ombreja el rigor argumentatiu amb què es discuteixen els aspectes teòrics dels temes tractats i es presenten les troballes. Ben al contrari, aquestes troballes contribueixen a caracteritzar descriptivament l'oralitat i l'escriptura en català, i alhora enceten noves vies d'anàlisi que, un cop explotades, ampliaran la visió encara parcial que tenim de la naturalesa del llenguatge.

#### BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BIBER, D. (1995): *Dimensions of Register Variation. A Cross-linguistic Comparison*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HALLIDAY, M. A. K. (1985): *An Introduction to Functional Grammar*. Londres: Arnold.
- HALLIDAY, M. A. K. (1985): *Spoken and Written Language*. Oxford: Oxford University Press, 1990.
- O'DONNELL, W. R.; L. Todd (1980): *Variety in Contemporary English*. Londres: George Allen & Unwin.

*A FEW MONTHS TO LIVE. DIFFERENT PATHS TO LIFE'S END,*  
DE JANA STATON, ROGER SHUY I IRA BYOCK  
WASHINGTON DC: GEORGETOWN UNIVERSITY PRESS, 2001

Per Emili BOIX-FUSTER

Quan a Espanya es fan públics els resultats d'enquestes d'opinió pública, sempre em sobta una cosa. Se sol demanar quins són els problemes que preocupen més la població i se sol esmentar l'atur, el terrorisme o l'habitatge. Mai, però, ni tan sols en els llocs més baixos del rànquing, apareix esmentada la vellesa. Quan la vellesa és una evidència, però també un problema d'unes dimen-

sions i complexitat extraordinàries i creixents. Vivim tots més anys, però no sempre amb una qualitat de vida alta. Tots els esforços, doncs, són petits davant els reptes descomunals que la gerontologia planteja per assegurar una major qualitat de vida en els nostres darrers anys: cures pal·liatives, organització d'institucions, ensinistrament dels cuidadors, testaments vitals que prevegin la incapacitació física i psíquica, les dificultats econòmiques etc. Si la manera com parlem dels morts i de la vellesa diu molt sobre una societat, la nostra clarament sol girar-hi l'esquena, com si no volguéssim afrontar el que és inevitable. Amagant el cap sota l'ala, no podem començar a preparar-nos per donar control i sentit de dignitat als nostres darrers dies, quan la qualitat de vida minva esfereïdorament: falta poder, seguretat econòmica, confort, mobilitat i, sobretot, significat.

El llibre que comentem tracta de la comunicació i la qualitat de vida dels malalts terminals, el moment en què la vulnerabilitat i la fragilitat de les persones es fan d'allò més patents. La nostra tradició judeocristiana proporciona moltes pistes sobre l'art de bon morir, però les seves ensenyances han estat abandonades en l'estat d'areligiositat radical en què vivim. Per recordar la concepció de la mort tradicional, recomano un volum excel·lent, però a penes citat, que va estudiar la manera de viure la mort a l'Alt Vallespir quan encara era un reducte de catalanitat cultural: *Le visage de la mort dans les Pyrénées Catalanes. Sensibilités et mentalités religieuses en Haut-Vallespir*. XVIIe, XVIIIe et XIXe siècles, de Raymond Sala (París: Economica; CREC-Universitat de Perpinyà, 1991).

Una psicòloga, una doctora en medicina i un reconegut sociolingüista, Roger Shuy, tots ells nord-americans, s'han aplegat per estudiar les comunicacions en el darrer any de vida de nou malalts terminals d'una petita ciutat de Montana (EUA), els quals preferien éstar a casa en lloc d'estar en hospitals o altres contextos institucionals. Shuy, un dels iniciadors de la sociolingüística urbana en els anys seixanta, fou convidat pel Grup Català de Sociolingüística a fer una conferència sobre el tema d'aquest llibre l'abril de 2003, i s'ha dedicat ja repetidament a diferents aspectes del que podríem anomenar sociolingüística aplicada (si això no semblés una redundància), com la lingüística forense i la comunicació metge-malalt. En el volum que aquí ressenyem s'estudien les comunicacions de la família i de tots els que tenen cura del malalt (els cuidadors, el personal sanitari) després que tots aquests donessin autorització als investigadors per entrar en el seu món privat i professional. Es tracta, doncs, de proporcionar una visió holística, total, de la cultura dels malalts terminals, caracteritzada per la pèrdua de control i, sobretot, per la pèrdua del sentit de continuïtat.

L'enfocament del tema és qualitatiu, cent per cent etnogràfic. A partir de guanyar la confiança dels malalts i del seu entorn, s'han fet llargs períodes d'observació participant, la qual cosa ha permès copsar les visions des de dins de les persones. Més que entrevistar (eina estranya i despersonalitzadora), els autors varen fer veritables converses amb malalts i cuidadors i van poder escatir com parlaven de la mort, de la malaltia, del dolor, de les males notícies, de la trans-

condència, dels funerals, de l'esperança... De tot allò que, en definitiva, els amoïnava més. Aquest enfocament qualitatiu a fons permet copsar elements que haurien romàs amagats, des de l'inici, quan s'acaben de rebre les males notícies, fins al dol després de la mort, passant per tota mena d'episodis de por, desconcert i esperança. Així, més endavant es pot passar a plantejar preguntes significatives en estudis quantitativs posteriors. No debades l'estudi etnogràfic de la parla és una finestra extraordinària per accedir a molts àmbits de la vida.

En el primer capítol es descriuen les comunicacions metge-malalt: per exemple, com se saben i es donen les males notícies? En un segon capítol es repassen les petites rutines que, quan manca el control de les grans, són les que apuntalen el sentit de dignitat dels malalts. En un tercer apartat es retrata la duresa de la vida dels cuidadors dels malalts terminals, molt sovint *cremats* després de dedicar-hi trenta-sis hores al dia. Destaca del llibre la descripció detallada de la vida i de l'entorn de cada malalt, cosa que ens permet entendre com cadascun intenta trobar sentit al que li està passant. Un tret comú de tots ells és que tots, d'alguna manera, volen donar sentit de continuïtat al que fan, tots volen mantenir, d'una manera o altra, el lligam social (*the social bond*). Els dies finals dels malalts, descrits al capítol sisè, es caracteritzen perquè el món social s'encongeix dràsticament i queda reduït al cercle dels més íntims: la mort social és anterior a la mort biològica. És molt interessant la tipologia que apliquen a la manera de viure la malaltia i la mort: la consciència tancada (*closed awareness*) d'aquells que s'estimen més no parlar-ne o no saben fer-ho, i la consciència oberta (*open awareness*) dels qui en parlen obertament.

Aquests diferents capítols del llibre estan organitzats a partir de fragments de les pròpies paraules dels entrevistats, dels seus familiars i dels seus cuidadors. Aquest volum és un magnífic exemple de la forma com s'ha orquestrat el treball interdisciplinari dels diferents autors. És una magnífica demostració de la manera com, des de la sociolingüística i des de l'etnografia de la comunicació —que n'és una branca—, es pot contribuir a la recerca gerontològica. Del llibre es deriven suggeriments d'acció, tals com: (a) desenvolupar grups locals de suport als cuidadors, (b) millorar la cura a casa, que és on els malalts s'estimen més estar, i (c) aprendre el vell art de *fer visites*.

A Catalunya, aquesta sociolingüística de la vellesa encara està a les beceroles, per no dir que encara ha de començar. I hi ha molta feina a fer. N'hi ha prou a observar que la majoria de cuidadors de la gent gran provenen d'Amèrica Llatina i vénen amb costums i pautes comunicatives ben diferents. Com diu una dita contemporània: «Tingues cura del Tercer Món, que quan siguis gran tindrà cura de tu». A la vellesa ens trobem, doncs, amb malentesos i conflictes interculturals que caldria estudiar aprofundidament en cases, residències i hospitals. En aquesta recerca, els sociolingüistes, gràcies a la seva experiència en l'observació de l'ús lingüístic, hi tenen molt a dir. El llibre que acabem de ressenyar és un estímul i un model a seguir per fer més humana la mort, la nostra veïna, sempre a l'aguait.

EL CASTELLANO DE CATALUÑA. ESTUDIO EMPÍRICO DE ASPECTOS  
LÉXICOS, MORFOSINTÁCTICOS, PRAGMÁTICOS Y METALINGÜÍSTICOS,  
DE CARSTEN SINNER

BEIHEFTE ZUR ZEITSCHRIFT FÜR ROMANISCHE PHILOLOGIE 320.  
TÜBINGEN: MAX NIEMEYER, 2004

Per Emili BOIX-FUSTER

Quan el viatger entra amb cotxe a la ciutat de Barcelona per l'anomenat nus de la Trinitat, pot contemplar Santa Coloma de Gramenet, una de les ciutats de Catalunya amb més població d'origen immigrant. El viatger pot veure molts blocs dormitori i alhora pot copsar el cementiri que creix sense parar amb els nínxols de nous catalans. Gran part de la població castellanoparlant dels cinquanta i seixanta comença a morir a Catalunya, i ja hi té fills i néts. A poc a poc, al pas indeturable dels anys, el castellà es va nativitzant a Catalunya.

Com és aquest castellà a Catalunya o de Catalunya? Aquesta és la pregunta central que planteja la monumental tesi doctoral (726 pàgines) de Carsten Sinner, que havia estat defensada l'any 2001 a la Universitat de Potsdam. En els anys seixanta Germà Colon demanà que el castellà a Catalunya s'estudiés despassionadament. Força anys després no s'ha fet cas d'aquesta sol·licitud i el castellà català es troba en un terreny de ningú. No és investigat pels dialectòlegs espanyols, que no l'inclouen en les seves àrees d'estudi, ni sol ser tema d'estudi per als filòlegs i sociolingüistes catalans, tot i que aquests hagin de recórrer continuament al castellà per explicar fenòmens del català contemporani. No deu ser casual que dos intents d'estudiar sistemàticament el castellà català hagin fracassat: l'un dins del projecte *Estudio de la norma culta del español*, i l'altre, un projecte de recollida d'un corpus del castellà de l'àrea metropolitana de Barcelona per part d'un equip del Departament de Llengua Espanyola de la Universitat de Barcelona. Per als romanistes alemanys, en canvi, aquest és un camp ben definit de recerca, com ho demostra que tota una secció del XV Congrés d'Hispanistes Alemanys (març de 2005) tingui com a tema «L'espanyol en les regions de parla catalana».

Perquè (diguem-ho de bon començament) el castellà encara no està ben reconegut a Catalunya. Sobta doncs, encara, l'afirmació de l'autor que el castellà és tan llengua dels catalans com dels madrilenys: «La postura de los catalanes hacia la lengua castellana, tan suya como lo es de los madrileños, asturianos o andaluces, parece que en muchos casos está marcada por una inseguridad y desconfianza derivadas de una larga historia de discriminación del castellano hablado por los catalanes fuera y dentro de Cataluña» (pàg. 168).

Els tres primers capítols són introductoris. El primer presenta el marc històric dels estudis del castellà a Catalunya. El segon situa els fonaments teòrics per estudiar els fenòmens de contacte de llengües, sobretot la interferència i l'acceptabilitat, mentre que el tercer fa un balanç dels trets del castellà a Catalunya.

El quart capítol ja entra en matèria i descriu la metodologia de l'estudi. Sinner estudia l'acceptabilitat d'una sèrie de trets lingüístics segons el criteri de quaranta persones que treballen amb i per la llengua: correctors, intèrprets i assessors lingüístics. Per conèixer quins trets són específics de Catalunya, vint dels entrevistats treballen a Madrid i vint ho fan a Barcelona. Dels vint informants barcelonins, dotze tingueren el castellà com a llengua dominant en la joventut, sis el català i dos les dues llengües per igual. El capítol cinquè analitza les dades recollides. El sisè està dedicat al saber lingüístic dels entrevistats i el setè conté les conclusions. Finalment, en els annexos es presenten el corpus d'entrevistes que fonamenta l'estudi i els diferents tests que es passaren als subjectes entrevistats.

Sinner s'enfronta amb un tema que els parlants a Catalunya vigilen molt (els catalanismes o barbarismes són avaluats molt durament, ja que són considerats un senyal d'empobriment o d'origen popular o inculte) i amb un tema complex, perquè el repertori lingüístic del país és com a mínim envitricollat. Hi ha moltes varietats de castellà a Catalunya. Així, per exemple, és molt diferent el castellà après com a segona llengua, amb pocs fenòmens de relaxació i amb escassa fraseologia, del castellà après com a llengua familiar o primera, ja sigui de catalans castellanitzats, ja sigui de gent d'origen immigrant, la qual, segons el moment d'arribada, segons el lloc de residència i segons el grau de bilingüïtzació en català, usen varietats del castellà diferents. Mancat d'un corpus de referència, és molt difícil per a l'autor valorar quin grau d'integració social tenen els casos d'interferències que estudia. L'autor opta per recollir la percepció d'acceptabilitat que tenen els parlants. El seu objectiu central és analitzar les particularitats del castellà de Catalunya per determinar els elements integrats i comprovar, d'aquesta forma, l'existència d'un nucli mínim d'elements integrats en una suposada norma pròpia, és a dir, en el que podem denominar, aleshores, les normes d'ús del castellà català (pàg. 139).

Sinner passà una sèrie de tests per posar a prova l'acceptabilitat de presump-tes trets del castellà català, cap dels quals no ha estat condemnat ni perseguit per l'escola. Així, en la llista de termes no apareixen els paradigmàtics *plegar* ni *engegar*, per exemple. Es tingueren en compte sis trets morfològics, vint fenòmens sintàctics, cinquanta-cinc elements lèxics i cinc díctics. Els elements morfològics foren el nombre a *basura* i a *de sobra*, l'alteració del paradigma de la conjugació del verb *ir*, la neutralització dels verbs irregulars, la preferència pel futur morfològic i l'adverbi *mal* vs. *malamente*. Els elements sintàctics foren l'article determinat, els quantificadors propis, els pronoms possessius en lloc del pronom personal tònic i el pronom personal àton, preposicions (per exemple, les confusions de les preposicions *a*, *en* i *con*, i l'ús de la preposició *de*), la conjunció causal *como*

vs. *como que*, la doble negació en posició avantposada al verb, les construccions interrogatives directes introduïdes per *que* i les perífrasis verbals *deber de* i *haber de*. Pel que fa al lèxic, els subjectes hagueren d'avaluar l'acceptabilitat dels termes següents: lexies simples com *balancín, bamba, catalanada, chucho, cojín, colla, colmado, fleca, granja, hogaño, lampista, maneta, pica, quinto, riera, soca, testimonio, torre, viña*; verbs com *acudir, amanir, arribar, avanzar, chafardear, decantarse, encontrar, explicar, menostener, pensar, picar, portar, sacar* vs. *quitar, tirar, vigilar*; l'adverbi *bien*; adjectius com *castellano* vs. *espanyol, guapo, natural, parlante, remarcable*; la conjunció *empero* i el marcador pragmàtic *va*, i lexies compostes com *azul cielo* vs. *azul celeste, dedo gordo* vs. *dedo pulgar, picapica, aguantarse derecho, dejar correr, hacer* amb objecte directe, *llevar prisa, saber mal*. I finalment alguns casos de dixi: els verbs díctics de moviment, els pronoms i adjectius demostratius i els adverbis locatius i adjectius demostratius.

L'autor conclou que, certament, hi ha un nucli mínim del castellà català, que estaria constituït, sobretot, per (pàg. 563):

- elements no existents en les varietats de regions no catalanoparlants (*chafardear*, etc.), cosa que no necessàriament impedeix que siguin entesos pels informants no catalanoparlants;
- elements amb significats diferents dels que tenen en altres varietats del castellà, cosa que pot comportar malentesos, ja que els parlants no són conscients de les diferències (*natural, saber mal*, etc.);
- elements emprats amb una altra freqüència, amb altres connotacions o en altres registres que en altres varietats del castellà (omissió de l'article determinat, *cada* en sentit de generalització, etc.), fet que igualment pot portar a malentesos.

Sinner assenyala que els tests indiquen clarament l'existència de models d'ús ben delimitats i de determinats hàbits lingüístics clarament diferenciats dels d'altres regions, com ho posa en evidència la comparació amb el grup de control de Madrid. Es pot parlar, doncs, de normes d'ús regionals del castellà a Catalunya. És molt interessant, però, veure que la consciència que tenen els parlants respecte a allò que parlen mostra una relació distant, hipercrítica, que Sinner arriba a titllar fins i tot de *paranoia*. Segons l'autor (pàgina 622), s'evidencia un desconcert indiscutible dels parlants tant pel que fa al coneixement de les normes prescriptives com amb relació a l'acceptació d'aquestes normes. La necessitat de provar que el seu castellà és igual de *bo* que el dels parlants d'altres zones espanyoles obliga els catalans a referir-se, de forma constant i pràcticament sense reserves, a la norma prescriptiva, cosa que els fa considerar impropï tot allò que no coincideixi amb aquest ideal. Malgrat tot, els parlants no reivindiquen que el castellà de la seva zona es reconegui com a varietat regional. En tancar les seves conclusions, Sinner planteja el desig que es reconegui la nativització del castellà a Catalunya: «Al demostrar que el castellano de los catalanes no es *menos castellano* que el de Canarias, Extremadura o Cantabria, se les podría rebatir los argu-

mentos a los críticos del bilingüismo como a todos aquellos que creen en un inminente desplazamiento del castellano por el catalán o que sufren al ver el estado supuestamente tan deplorable del castellano de Cataluña» (pàg. 626). Disposem, doncs, d'un treball indispensable per a un tema inevitable si volem conèixer de debò i desapassionadament el repertori lingüístic dels països de llengua catalana. Ara falten corpus sistemàtics que puguin complementar aquesta recerca, necessàriament limitada a l'acceptabilitat.

*HÖRER BERATEN HÖRER. GESPRÄCHORGANISATION  
UND VERFAHREN DER MÜNDLICHEN TEXTPRODUKTION. EINE  
VERGLEICHENDE KONVERSATIONSANALYTISCHE STUDIE ZU  
SPANISCHEN, KATALANISCHEN UND FRANZÖSISCHEN  
RADIOSENDUNGEN MIT HÖRER-BETEILIGUNG, DE GABRIELE  
BERKENBUSCH*

TÜBINGEN: STAUFFENBURG, 2002

Per Emili BOIX-FUSTER

Una vegada més la romanística germànica mostra la seva capacitat heurística. Com és conegut, la romanística de l'espai cultural alemany ens estudia a nosaltres, fills de la llengua i de la manera de viure de Roma, de manera comparada, com a parts d'un tot interrelacionat. Els romanistes, i sobretot les moltes romanistes, estan capacitats per a aquesta comparació tan enriquidora perquè tenen una formació romànica global, en la qual, afortunadament per a nosaltres —els de la Mediterrània catalana—, hi ha un raconet per a la nostra llengua i cultura. Mentrestant, a les nostres universitats, des de primer curs, ens hem d'especialitzar massa d'hora en les filologies nacionals, de manera que molts filòlegs catalans (o castellans o portuguesos, com vulgueu) poden estudiar els seus autors de segona o tercera categoria i ignorar els grans de les cultures germanes, poseu-hi Flaubert, Dant, Pavese o Pessoa.

En aquesta ocasió es tracta d'un treball d'habilitació, presentat a la Universitat de Tübingen, d'una de les deixebles més destacades de l'enyorada Brigitte Schlieben-Lange. És precisament a aquesta gran mestra de la filologia i de la sociolingüística que està dedicat el volum, amb un to que retrata també a qui l'escriu: «vull dedicar aquest treball a totes les dones que s'ocupen de la seva feina

amb competència professional i amb calidesa humana, i d'una manera especial a la meua mestra i amiga durant molts anys».

La recerca, a mig camí entre l'estudi dels *mass media* i la lingüística (la sociolingüística, si l'entendem en la seva concepció més àmplia), es proposa examinar i comparar, tal com diu el subtítol de l'obra, tres programes radiofònics amb participació telefònica de l'audiència en què els oients s'aconsellen els uns als altres. Aquests programes eren l'andalús *La noche de los sabios*, el català *La nit dels ignorants*, de Catalunya Ràdio, i el francès *La nuit des sans-sommeil*. En tots aquests programes els participants posen en comú problemes quotidians, i són moderats/controlats per un conductor amb estratègies diferents. L'autora es planteja preguntes com: quines tècniques s'empren per fer atractiu el programa?; com es constitueix una *comunitat pròxima* electrònica entre els participants?; com es coordinen les dues interaccions, aquella entre els que s'aconsellen, com a experts, i aquella amb el públic general? El moderador català, per exemple, recorre a un silenci, extremadament rude, per tallar, interrompre o reduir les intervencions dels participants.

La posició teòrica i metodològica de què parteix l'autora és l'etnometodologia dels clàssics Sacks i Garfinkel —que a Alemanya està representada sobretot per Elisabeth Gülich—, l'anàlisi del discurs (s'analitza la llengua col·loquial) i la sociolingüística interpretativa de Gumperz. Des d'aquestes perspectives, el que interessa és descriure com els participants construeixen i donen sentit a la interacció, tenint en compte els condicionants del mitjà a través del qual s'emet la comunicació, i com els participants tenen coneixements tàcits. El format dels programes de consell mutu entre oients s'entén en els contextos més amplis (1) de les emissions de consells, (2) de les emissions de contacte entre oients, (3) de les emissions de ràdio, (4) dels mitjans de comunicació de masses i (5) de la societat global (pàg. 20). L'autora analitza el comportament discursiu del moderador i dels participants i l'estructuració seqüencial de les diferents parts del programa: les seqüències d'obertura, les transicions, els tancaments, les reformulacions i les avaluacions. La peculiaritat d'aquests programes dels mitjans de comunicació de masses rau en el fet que s'orienten a guanyar l'atenció dels oients. El volum és acompanyat d'una selecció dels programes investigats i d'un CD amb les converses radiofòniques estudiades.

I una observació sociolingüística marginal. En una llarga nota (nota 6, pàg. 67), l'autora, bona coneixedora de la realitat catalana, critica una norma d'ús del programa *La nit dels ignorants*, de Catalunya Ràdio. En aquest programa, com en la majoria de les emissores i canals de la CCRTV, els locutors no s'adapten a la llengua de l'interlocutor: cada parlant manté la seva llengua (és el bilingüisme passiu català i castellà) i així s'evita que disminueixi l'ús del català. Berkenbusch suggereix que els conductors o moderadors catalans podrien adaptar-se a la llengua de l'oient (convergirien al castellà), sense que aquest comportament suposés una pèrdua de prestigi ni d'identitat per al català. Discrepo d'aquesta visió

perquè es fonamenta en la creença que la situació social del català és molt segura. I no crec que sigui així: el català en molts àmbits és una llengua feble i necessita encara que s'aconsellin (com es fa a la CCRTV) normes d'ús favorables. Si no s'aconsellessin (i se seguissin) aquestes normes, la freqüència d'ús del castellà augmentaria encara molt més, perquè serien els catalanoparlants els qui convergirien al castellà, i gairebé mai a l'inrevés.

Tenim, doncs, un excel·lent treball que ha desenvolupat un instrumentari conceptual i metodològic per descriure i comparar programes dels mitjans de comunicació de masses. En un nivell més teòric, Berkenbusch s'ha plantejat, des dels casos concrets d'uns programes radiofònics de participació i consell (francès, català i andalus), el problema central de la intersubjectivitat d'Alfred Schütz: com els individus tenen experiències comunes i com comuniquen sobre aquestes experiències.